

UDK 323.15(436.5=863)

Dr. Tone Zorn

O Slovencih na avstrijskem Štajerskem

Za presojo avstrijskih pogledov na slovensko vprašanje in dobro voljo po zagotovitvi narodnostnih in jezikovnih pravic svojim državljanom slovenskega jezika, še posebej izstopa pogled republike Avstrije na štajerske Slovence. Dejstvo, da miso bili zanje na podlagi člena 7 avstrijske državne pogodbe po dvajsetih letih sprejeti nobeni zaščitni ukrepi iz območja navedenega člena, daje naši presoji še posebno veljavo, saj ne le prikazuje avstrijsko manjšinsko politiko v določenem območju, temveč tudi njene splošne težnje na manjšinskem področju. Pri tem je znano stališče Avstrije, da za štajerske Slovence veljajo nekatera določila senžermenske mirovne pogodbe,¹ ki so bila s podpisom avstrijske državne pogodbe dejansko derogirana že leta 1955! Odnos do štajerskih Slovencev pa še posebej očrtuje trditev avstrijske note izročene Jugoslaviji z dne 2. decembra 1974, da se manjšinski problem na Štajerskem vse do danes ni postavljaj.² Da temu ni tako, na primer priča po zmagi nad nacizmom vrsta nastopov slovenskega življa na območju avstrijske Radgone, na katerih so štajerski Slovenci terjali svoje narodnostne pravice.³ Značilno je, da omenjena avstrijska nota štajerskih Slovencev ne omenja, ter na splošno govori o manjšinah in ne z državno pogodbo definirani slovenski manjšini. Tako avstrijska uradna politika kakor stališče vodilnih političnih strank so si danes edina v tem, da slovensko štajersko vprašanje ne bi smelo priti v tekst državne pogodbe.⁴

Obmejni del Štajerske na katerem žive Slovenci zajema predvsem območja mesta Radgona/Radkersburg (takoimenovani radgonski trikot) ter območji Lučan/Leutschach in Sobote/Soboth. Nakazano območje je bilo tudi predmet razprav na povojnih konferencah za sklenitev avstrijske državne pogodbe in kot tako tudi prišlo v zaščitna manjšinska določila pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije iz leta 1955.⁵ Značilno pa je, da je že prva avstrijska republika skušala zabrisati obstoj štajerskih Slovencev, saj jih šteje leta 1934 komajda omenja in še to z zbirnimi podatki po posameznih političnih okrajih. Politiko brisanja slovenskega življa je po letu 1938 nadaljeval tretji rajh, ki se je pri tem poslužil podobne delitve slovenskega življa kot je še danes najdemo na avstrijskem Koroškem, namreč na takoimenovane »Wenden« in na Slovence.⁶ Po drugi sve-

¹ Dokument odbora za odpravo rasne diskriminacije OZN, dok. CERD/C/R.50/Add 6 z dne 8. avgusta 1973.

² Avstrijska verbalna nota z dne 2. decembra 1974 izročena Jugoslaviji, Zl. 510.02.00/300-6/74.

³ Prim. Koledar zgodovine KPJ — ZKJ, Ljubljana 1969.

⁴ Gl. Theodor Veiter, *Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich*, Wien-Stuttgart 1970, 258.

⁵ Memorandum vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije o Slovenačkoj Koroškoj, pograničnim slovenačkim delovima Štajerske i Gradišćanskim Hrvatima, Beograd (1949).

⁶ Tone Zorn, *Prispevek k ljudskemu štetju leta 1939 na Zgornjem Štajerskem*. Časopis za zgodovino in narodopisje (nova vrsta), Maribor 1971, št. 2, 329—335.

tovni vojni te delitve v nasprotju z avstrijsko Koroško na Štajerskem ne nademo več, dejstvo, ki kaže na njeno nekdanjo skonstruiranost. Za odnos oblasti do slovenske manjšine na Štajerskem je sedaj značilno, da v uradni objavi štetja leta 1951 Slovencev ne najdemo, ampak je del Stajercev slovenskega jezika vpisan v rubriko ostali »neznani« (299 oseb). Da je prav pri tem štetju prišlo do pritiskov na manjšino, priča dejstvo, da so v občini Dedonci/Dedenitz, kjer so našli največ oseb slovenskega jezika, župan in občinski svetovalci protestirali pri pristojnih oblasteh, češ da so jezikovni podatki štetja napačni, ker da se prebivalstvo iz političnih vzrokov odreka pripadnosti slovenstvu.⁷ Značilno je, da se je kljub kasnejšemu protestu predstavnikov občine med 116 občanmi vsega 14 prišlo k nemškemu občevalnemu jeziku, ne glede na to pa je očitno, da so oblasti uporabile nakazani protest za črtanje slovenskega življa pri uradni objavi podatkov tega štetja. Za vrednotenje dotedanjih in kasnejših štetij je značilno, da so 1939 leta našli v tem kraju vsega 48 oseb slovenskega jezika, da pa je 1951 leta naraslo to število na 102. Podoben primer je občina Žetinci/Sichelsdorf, kaj naj bi 1951 leta Slovencev sploh ne bilo, vendar pa so 1939 leta našli 189 oseb slovenskega jezika. Po jezikovnih podatkih štetja leta 1961 pa bi se na avstrijsko-jugoslovanskem prostoru zmanjšalo število Stajercev slovenskega jezika na 229 od tega v okraju Radgona 135 in Lipnica 89.⁸ Leta 1971 so po sumarnih podatkih na celem Štajerskem v jezikovnih kategorijah s slovenisch našli 1684 oseb slovenskega jezika.⁹

V marsičem zavrača jezikovne navedbe dotedanjih avstrijskih popisov vir iz leta 1951, ki v nasprotju z uradno statistiko opozarja na prisotnost 9.700 oseb slovenskega jezika na celotnem avstrijskem Štajerskem, od tega večji del »v okraju Radgona«.¹⁰ Za spoznavanje asimilacijskega pristopanja oblasti do manjšine pa je značilna razprava v štajerskem deželnem zboru junija 1959 leta, med katero je bilo poudarjena težnja po krepitvi nemštva na obmejnem avstrijsko-jugoslovanskem prostoru, torej tam, kjer živi slovenska skupnost. Značilen je bil na seji protest proti temu, da se sploh govori o vprašanih tega prostora, opozoriti pa je tudi na izjavo takratnega deželnega glavarja Josefa Krainerja, po kateri so Stajerci v srečnem položaju, da jim ni treba »v kakršnikoli obliki« izpolniti obvez državne pogodbe, ker da število tistih, ki govore »slovensko« bi se dalo prešteti na prste ene roke. Ob tem pa je še pokazal na politično ozadje takratnega zamolčevanja manjšinskega vprašanja.¹¹

Tako kot na avstrijskem Koroškem, je tudi na štajerskem obmejnem prostoru vidno delovanje raznih nemških nacionalnih društev, med katerimi še posebej izstopa Alpenländischer Kulturverband Südmark (AKV Südmark). Društvo nastopa kot neposredni naslednik predvojnega in nacifiziranega društva Deutscher Schulverein Südmark; ob njegovi ustanovitvi leta 1952 pa so tudi poudarili, da

⁷ Ernst Erker u. Manfred Straka, Die volkspolitische Lage in steirischen Grenzland. Lot und Waage, Rundbrief des Alpenländischen Kulturverbandes Südmark, št. 2, 1963, 6.

⁸ Več o tem: Tone Zorn, Zamejski Slovenci v avstrijskem delu Štajerske po podatkih ljudskih štetij 1951 in 1961. Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana, 1967, zv. 1, 54—55 in tam cit. lit.; poleg tega še Franz Riedl, Die Ungarndeutsche, 21. januar 1973, št. 2.

⁹ Statistische Nachrichten, Wien, 1973, 8.

¹⁰ Walter Neunteufel v Die steirische Bevölkerung, Graz 1951, 69.

¹¹ 34. Sitzung des Steierm. Landtages, IV. Periode, 617.

se bo društvo zavzemalo za »iste cilje (kot Deutscher Schulverein Südmark), prilagojene današnjemu času«.¹²

Med nalogami je AKV Südmark omenjajo obrambo narodnostnega prostora. Pravila društva zajemajo dalje utrjevanje narodnega prostora (Volksboden). Še posebno pozornost posveča društvo mladini.¹³ Povezanost sedanjega društva s predvojnimi kaže tudi dejstvo, da so pri njegovi ustanovitvi leta 1952 sodelovali sodelavci predvojne organizacije. O dejavnosti društva priča dejstvo, da je društvo ustanovilo vrsto podružnic na obmejnem štajerskem prostoru, kjer žive tudi Slovenci. Posebna skrb AKV in podobnih društev pa velja šolam na obmejnem področju. Tako je znano, da ima, vključno s šolo v koroškem Potoku pri Labotu/Bach bei Lavamünd, pokroviteljstvo nad 27 šolami 28 različnih društev, poleg njih pa tudi razne šole. Med društvi najdeno tudi razna študentska društva, poznamenanja s kraji v osrednji Sloveniji (p. c. B! Allemania Marburg zu Graz ter Akad B! Carniola, Graz).¹⁴

Povzetek

O Slovencih na avstrijskem Štajerskem

Za presojo avstrijske pripravljenosti izpolniti določila člena 7 avstrijske državne pogodbe še posebej izstopa pogled republike Avstrije na štajerske Slovence. Tako niso bili do sedaj sprejeti nobeni zaščitni ukrepi na podlagi tega člena, po drugi strani pa stoji uradna Avstrija na stališču, da slovensko manjšinsko vprašanje na Štajerskem sploh ne obstaja. Ob tem skuša članek kritično pretresti dostopne jezikovne podatke dosedanjih ljudskih štetij na prizadetem ozemlju ter opozarja na prizadevanja po statističnem zmanjševanju števila pripadnikov slovenskega jezika. Posebej je v članku omenjene delovanje nemško-nacionalnih organizacij na avstrijsko-jugoslovanskem prostoru.

Summary

The Slovenes in Austrian Styria

The attitude of the Austrian Republic towards Styrian Slovenes is highly symptomatic for the evaluation of the Austrian willingness to implement the provisions of Article 7 of the Austrian State Treaty. On the one hand, no protective measures have been adopted hitherto, and on the other, the official Austria is taking the view that the Slovene minority problem in the border region of Styria simply does not exist. The author makes a critical analysis of available linguistic data resulting from past censuses in the controversial area and draws attention to attempts at statistically reducing the number of the Slovene-speaking population. The activity of German nationalist organisations in the Austrian territory bordering on Yugoslavia is also mentioned.

¹² »Deutscher Schulverein — Südmark« in njegovi nasledniki v drugi avstrijski republiki. Slovenski vestnik, Celovec, 5. februar — 25. marec 1960, št. 6—13.

¹³ Glej vsakokratno objavo programa društva v njegovem glasilu Lot und Waage, Graz.

¹⁴ Prav tam.